

Explosieve toename van broedende Geoorde Futen *Podiceps nigricollis* in 1983-89 in Nederland

Explosive increase of breeding Black-necked Grebes in The Netherlands in 1983-89

FRED HUSTINGS (SOVON)

Sinds de vestiging als broedvogel in Nederland, in 1918 of daaromtrent, is de Geoorde Fuut bij ons een jaarlijkse maar meestal schaarse broedvogel. Het aantal broedparen is aan sterke fluctuaties onderhevig en bedraagt doorgaans enkele tientallen tot maximaal 100, soms echter enkele honderden. In 1983-89 vond een opmerkelijke aantalstoename plaats welke hieronder wordt beschreven. Tevens wordt gepoogd het vroegere voorkomen te reconstrueren.

Methode

De recente toename wordt geïllustreerd aan de hand van tellingen in 1970-89 in de volgende broedgebieden: ZW-Drenthe inclusief Dwingelderveld, hier kortweg ZW-Drenthe genoemd (A. J. van Dijk), Hilversumse- en Laarder Wasmeer, hier Wasmeren genoemd (Jonkers *et al.* 1987, J. Harder, R. van Poelgeest), Meyendel (Werkgroep Meyendel), Groote- en Kleine Meer, Ossendrecht (P. Maes, H. Voet, R. M. Teixeira *e.a.*) en Goor en Flaes te Hilvarenbeek (L. Peeters *e.a.*). Wat betreft de landelijke situatie in 1983-89 werd getracht een jaarlijks zo compleet mogelijk overzicht te maken van de geconstateerde broedgevallen *cq.* aantallen aanwezige broedparen. De gegevens uit 1983-84 werden vooral verworven via een door L. Peeters ingestelde enquête (Peeters 1984), die van 1985-89 via het Bijzondere Soorten Project (BSP)- Broedvogels van SOVON (SOVON 1986).

Bij het beschrijven van de situatie eerder in deze eeuw werd de nadruk gelegd op de periode vóór 1970. De jaren zeventig en vroege jaren tachtig zijn immers beschreven in Teixeira (1979) en SOVON (1987). Historische broedplaatsen en broedvogelaantallen werden opgespoord door waarnemingenrubrieken in oude jaargangen van *Het Vogeljaar*, *Limosa* en *Ardea* uit te pluizen, evenals avifauna's (Alleyn *et al.* 1971, Van den Bergh *et al.* 1979, Boekema *et al.* 1983, Buise & Tombeur 1988, Van Dijk & Van Os 1982, Dijkse & Dijkse 1977, Van Erve *et al.* 1967, Ganzevles *et al.* 1985, Gerritsen & Lok 1986, Jonkers *et al.* 1987, Van Ommering & Verstraal 1987, Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland 1981, Vogelwerkgroep Zuidoost-Achterhoek 1985, Werkgroep Avifauna Natuur- en Vogelwacht Schouwen-Duiveland 1986, Zomerdijk *et al.* 1971, Zwart 1985).

Bij het samenstellen van het overzicht doken enkele problemen op:

Onvolledigheid van onderzoek Zelfs in 1985-89, toen via het BSP gericht door het hele land werd gezocht naar Geoorde Futen, bleek het niet mogelijk om alle potentiële

broedplaatsen jaarlijks te onderzoeken. Omdat in ieder geval de belangrijkste broedgebieden (vrijwel) jaarlijks werden geteld, was het toch mogelijk om per jaar goede schattingen van het Nederlandse broedbestand te geven; hierbij werd rekening gehouden met te verwachten minimumaantallen in de niet-onderzochte gebieden. Hoe verder men in de tijd terug gaat, des te moeilijker wordt het om een min of meer sluitende reconstructie te maken van het aantal broedparen en hun verspreiding. Is uit het tijdvak 1970-84 nog veel materiaal – gepubliceerd dan wel ongepubliceerd – voorhanden, uit de periode vóór 1970 is veel minder bekend. De gegevens van vóór 1950 dragen zelfs een fragmentarisch karakter en van belangrijke, vermoedelijk jaarlijks bezette broedplaatsen is soms jarenlang niets bekend. De gegevens van vóór 1970 zijn derhalve, met enkele uitzonderingen, per tienjaarlijkse periode bewerkt.

Onvergelijkbaarheid van aantalsopgaven Een minstens zo groot probleem wordt gevormd door verschillen in interpretatie van waarnemingen. In de oudere publicaties wordt veel waarde gehecht aan een hoge broedzekerheid. Van een broedpaar wordt vaak alleen gesproken indien een paar daadwerkelijk tot eileg is overgegaan, soms zelfs alleen indien een broedpoging succesvol verliep. Tegenwoordig wordt veel meer gelet op territorium- of nestindicerend gedrag (Van Dijk 1985a, Hustings *et al.* 1985, SOVON 1986). Wanneer dit volgens de huidige criteria in voldoende mate is vastgesteld, mag een aanwezig paar worden meegeteld. In het BSP bijvoorbeeld worden bij de Geoorde Fuut twee territorium- of nestindicerende waarnemingen verlangd, waarvan er ten minste één moet zijn verricht tussen 10 mei en 20 juli (SOVON 1986). Bij de Geoorde Fuut, die in zijn vestigingspogingen soms ernstig wordt beperkt door ongunstige lokale omstandigheden, kunnen deze verschillen in interpretatie tot problemen leiden. Zo waren er zowel in 1988 als in 1989 te Ossendrecht ongeveer 70 paren aanwezig. In het eerste jaar gingen deze vrijwel unaniem tot broeden over. In het tweede jaar waren dit er vanwege de snel zakkende waterstand slechts 10-14 (P. Maes). Volgens de "huidige" norm waren er dat laatste jaar 70 paren, volgens de "oude" norm 10-14. Paren die een gebied vanwege ongunstige omstandigheden verlaten en het elders opnieuw proberen, kunnen onder gebruikmaking van de huidige criteria bovendien worden dubbelgeteld. Ter wille van de vergelijkbaarheid van oude en recente aantalsopgaven is zoveel mogelijk uitgegaan van territorium- of nestindicerende waarnemingen conform de BSP-handleiding. Bij veel oude aantalsopgaven is echter niet meer te achterhalen wat wordt bedoeld: het aantal aanwezige paren dat broedgedrag vertoonde, ofwel het aantal paren waarvan broeden werd waargenomen.

Verschillen tussen bronnen Niet zelden worden door verschillende bronnen verschillende aantallen gegeven voor hetzelfde gebied en hetzelfde jaar. Zo wijken aantalsopgaven in Van Poppel (1986) in twee gevallen af van die in Van Erve *et al.* (1967). Ook voor de Wasmeren worden voor sommige jaren door verschillende bronnen verschillende aantalsopgaven gedaan. Het is vrijwel ondoenlijk om geval voor geval na te lopen. Doorgaans werd ofwel de oudste bron aangehouden ofwel de bron die qua interpretatiecriteria het dichtst bij de huidige normen aansloot.

Inventarisatieproblemen De Geoorde Fuut is niet gemakkelijk te inventariseren. Bezoek aan de (vermoedelijke) nestplaats is soms alleen per boot mogelijk, wat ongewenste verstoring kan veroorzaken. Het tellen van broedparen door waarneming vanaf de oever is in onoverzichtelijke gebieden moeizaam, zo niet onmogelijk. Ook in meer overzichtelijke terreinen vereist het doorgaan veel geduld om tot een betrouwbare bepaling van het aantal aanwezige broedparen te komen. Vaak verblijft immers een deel van de vogels in de begroeiing. Het feit dat Geoorde Futen na ondergedoken te zijn zich soms over tientallen meters verplaatsen, maakt het tellen er niet eenvoudiger op. In zeer onoverzichtelijke situaties, waarbij veel exemplaren door elkaar zwemmen, is het moeilijk om bij elkaar horende paren te onderscheiden (vgl. Teixeira 1990). Vaak worden dan de aanwezige exemplaren geteld en wordt dit getal gedeeld door twee. Deze noodgedwongen primitieve manier van werken kan zowel tot over- als onderschatting van het werkelijke aantal broedparen leiden. Vervolglegfels en tweede legfels kunnen eveneens roet in het eten gooien. Een complicerende factor is verder dat eerste en tweede broedsel soms in elkaar geschoven plaatsvinden, zodat één ouderpaar de jongen van twee broedsels kan voeren (Van Poppel 1986). Bij oppervlakkige waarneming kan dit leiden tot misverstanden.

Het zal duidelijk zijn dat het vergelijken van de historische met de huidige gegevens vol haken en ogen zit; een feit waarmee men bij archiefonderzoek steeds opnieuw worstelt. De gegevens die ruwweg vóór 1970 zijn verzameld, zullen vergeleken met meer recente aantalsopgaven, veelal aan de lage kant zijn. Aantalsopgaven moeten, ook gezien de inventarisatieproblemen, steeds met enige reserve worden bekeken.

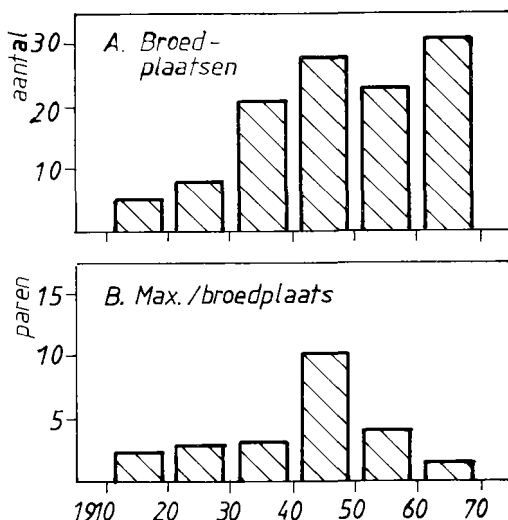
Situatie vóór 1983

Uit de negentiende eeuw zijn twee broedgevallen van Geoorde Futen bekend (Haverschmidt 1942, CNA 1962, 1970). De soort heeft zich in het begin van deze eeuw als regelmatige broedvogel in ons land gevestigd. Hoewel in het Naardermeer (1910), Leersumse Veld (1916) en de Overasseltse- en Hartertse Vennen (1917) vermoedelijk al eerder is gebroed, wordt het broedgeval te Ankeveen in 1918 als het eerste zekere geval aangenomen (CNA 1962, 1970). Vanaf dat jaar is de soort vermoedelijk jaarlijks in ons land tot broeden gekomen. Het aantal gebieden waaruit broedgevallen bekend zijn, is tot 1970 gaandeweg opgelopen. Dit zal echter, zeker wat de laatste twee decennia betreft, vooral een gevolg zijn van een toename van het aantal waar-

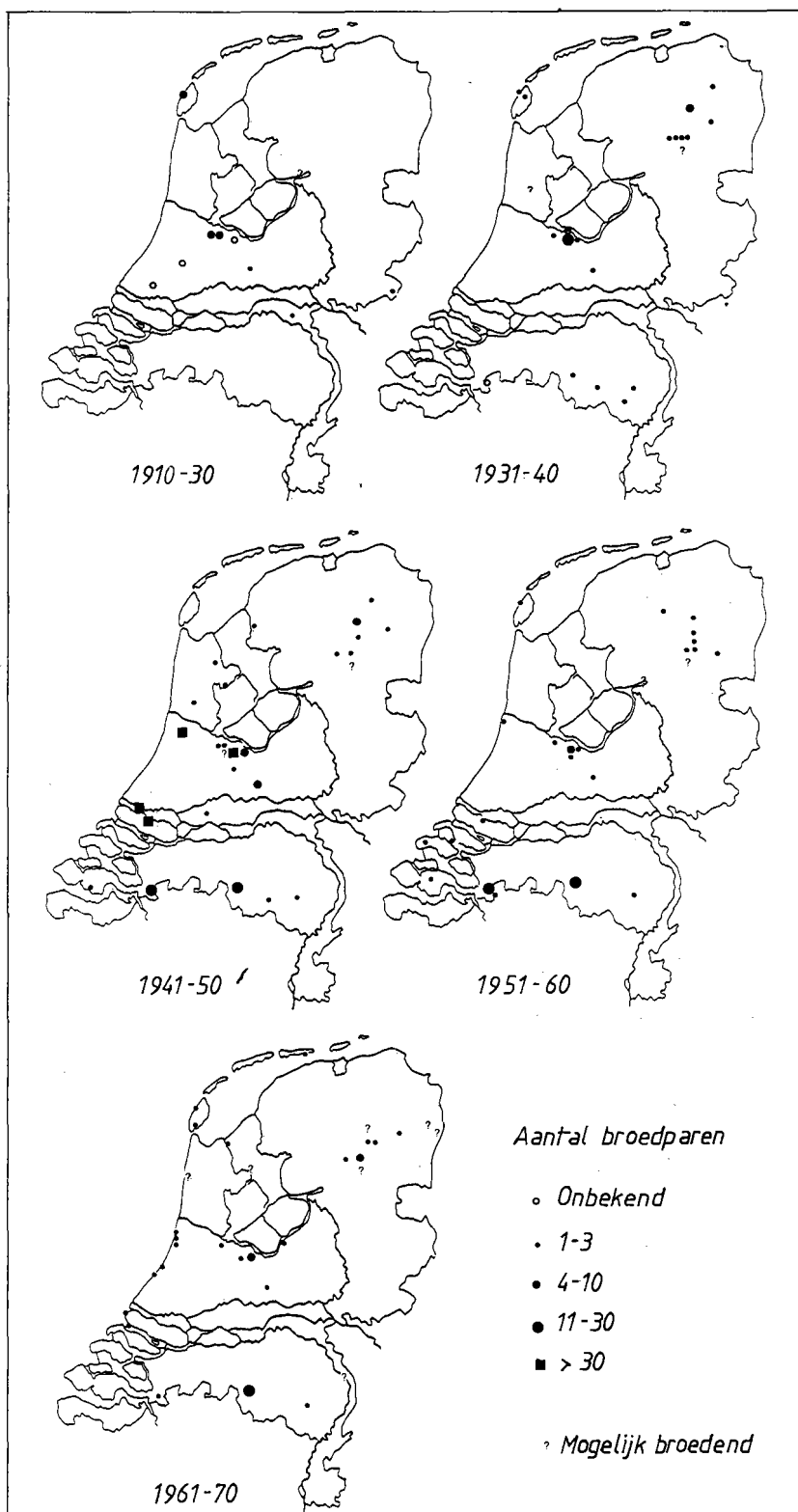
nemers. Wanneer het gemiddeld maximum aantal paren per gebied beschouwd wordt, blijken vooral de jaren veertig rijk aan Geoorde Futen te zijn geweest (figuur 1).

De verspreiding bleef gedurende de eerste decennia in hoofdzaak beperkt tot het Gooi (Naardermeer, Ankeveense Plassen, Wasmeren) en Texel, terwijl incidentele broedgevallen onder meer plaatsvonden in de Achterhoek en het Rijk van Nijmegen (figuur 2). Vanaf de jaren dertig werden broedgevallen in Drentse en Brabantse vennen gemeld, zoals in ZW-Drenthe (vanaf 1932), Hilvarenbeek (vanaf 1934) en Ossendrecht (vanaf 1938). De jaren veertig leverden enkele vette jaren op, vooral dankzij een golf van broedpogingen in West-Nederland in 1945. Tegelijkertijd was er op enkele reeds langer bekende broedplaatsen sprake van een goede stand. Nadat de jaren vijftig nog steeds een relatief ruime verspreiding en hoge aantallen te zien hadden gegeven, trad met ingang van de jaren zestig een periode van malaise aan die tot begin jaren tachtig zou aanhouden.

De aantallen broedparen in Nederland zijn tot de jaren veertig vermoedelijk zelden of nooit boven 25-50 uitgekomen. In de jaren veertig lag dit anders. In 1942-43 werden 60-70 paren in de Wasmeren geteld (Jonkers *et al.* 1987). In 1945 broedde de soort koloniegewijs in geïnundeerde gebieden in het westen van het land, met in de Foppenspolder bij Maasland ten minste 63 broedparen, bij de forten Penningsveer en Spaarndam vele tientallen en elders in de omgeving van Haarlem nog eens ruim 40 (De Jong *et al.* 1946). Uit Drenthe zijn geen gegevens voorhanden en er werden voor zover bekend geen opvallende aantallen geconstateerd. In de Brabantse kerngebieden Hilvarenbeek en Os-

Figuur 1. Broedvoorkomen in Nederland in 1910-70. (a) Aantal broedplaatsen, (b) gemiddeld maximum aantal paren per broedplaats. *Breeding in The Netherlands in 1910-70. (a) Number of breeding sites, (b) mean maximum number of breeding pairs/site.*

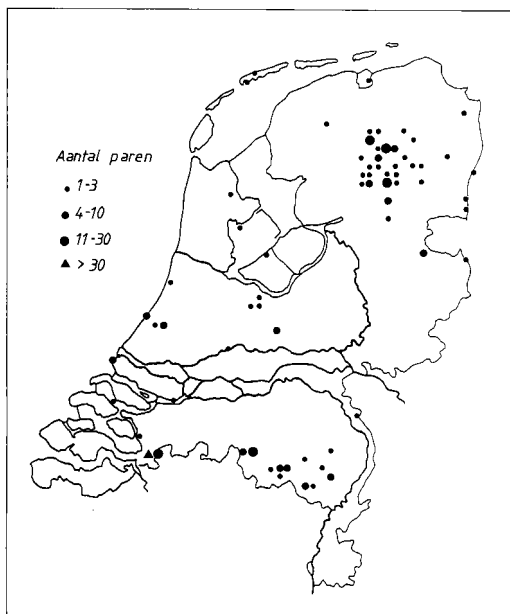

Figuur 2. Broedvogelver-
spreiding in 1910-70 (maxi-
mum aantal broedparen per
atlasblok). *Breeding distri-
bution in 1910-70 (maxi-
mum number of breeding
pairs in 5x5 km squares).*

sendrecht waren in 1946 ten minste 37 paren aanwezig (gegevens over 1945 ontbreken). Het is goed mogelijk dat er in 1945 vele honderden paren Geoorde Futen een broedpoging in Nederland hebben gewaagd, terwijl het aantal in 1943-44 en 1946 100 of meer bedroeg. In de loop van de jaren vijftig is het aantal afgenomen. Een dieptepunt werd bereikt in 1960 toen er wellicht nog geen tien paren hebben gebroed (Ten Kate 1962). In het midden van de jaren zeventig was de soort in ons land nog steeds een zeldzame broedvogel, met een geschatte 30-70 paren in 1973-77 (Teixeira 1979). Eind jaren zeventig/begin jaren tachtig was hierin geen verandering gekomen, want de schatting voor 1979-82 kwam uit op 30-60 paren (SOVON 1987).

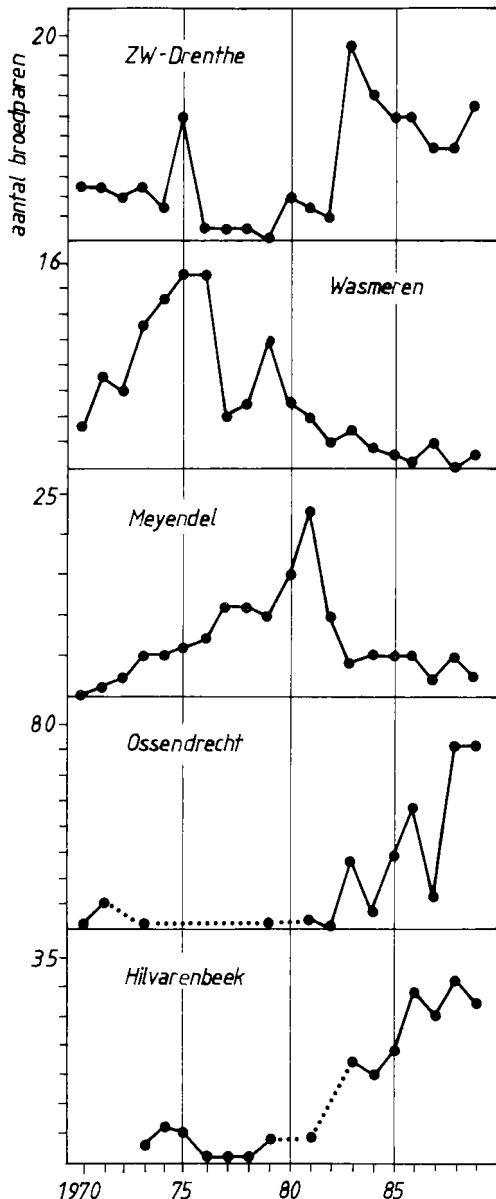
Verspreiding en aantallen 1983-89

In 1983 begon het nieuwtje zich onder vogelaars te verspreiden dat de Geoorde Fuut dat jaar een duidelijk bovenmodale stand bereikte (Peeters 1984). Dit bleek geen eenmalige uitschieter te zijn, want ook in de jaren erna werden voor Nederlandse begrippen veel Geoorde Futen vastgesteld. De meeste broedgevallen werden geconstateerd in ZO-Friesland, het westelijk deel van Drenthe en het zuidelijk deel van Noord-Brabant (figuur 3). Daarbij valt op dat het westen van Drenthe het dichtst was bezet, terwijl het hoogste aantal in één atlasblok werd vastgesteld in Noord-Brabant. In ZO-Groningen, het oosten van Drenthe, in Twente, het Gooi, de duinstreek en Noord- en Midden-Lim-

Figuur 3. Broedvogelverspreiding in 1983-89 (maximum aantal broedparen per atlasblok). *Breeding distribution in 1983-89 (maximum number of breeding pairs in 5x5 km squares).*

burg had de soort een sterk verbrokkelde verspreiding en waren de aantallen per atlasblok vaak klein. In totaal werden in 1983-89 in 68 gebieden Geoorde Futen vastgesteld. In het merendeel van de gevallen (ruim 73%) ging het om ondiepe, matig voedselarme tot voedselrijke vennen. Daarnaast werd gebruik gemaakt van duinplassen en infiltratiegebieden in de duinen (7%), vloeivelden (4%), zandgaten, laagveenplassen enz. (vgl. Van Dijk 1985b). Hoewel veel Geoorde Futen nestelen in kolonies van Kokmeeuwen *Larus ridibundus* is de

Figuur 4. Aantal broedparen *Number of breeding pairs* in: Zuid-west-Drenthe, Wasmeren, Meyendel, Ossendrecht, Hilvarenbeek.

aanwezigheid hiervan niet noodzakelijk. Op de belangrijkste Nederlandse broedplaats te Ossendrecht bijvoorbeeld broedde in 1988 60% van de Geoorde Futen in een kokmeeuwenkolonie, de rest elders (Teixeira 1990).

In figuur 4 wordt het aantalsverloop getoond in enkele gebieden die vanaf 1970 min of meer regelmatig werden geteld. De Drentse en Brabantse gebieden vertonen in grote lijnen een identiek verloop, met een krachtige opleving in 1983 en een blijvend hoog niveau in de jaren erna. Het beeld in Meyendel en de Wasmeren is afwijkend, met een piek in de vroege jaren tachtig respectievelijk medio jaren zeventig en een geleidelijk afkalvend broedbestand in latere jaren.

De landelijk getelde aantallen varieerden in 1983-89 van 83 (1984) tot 220 (1989). Het werkelijke broedbestand wordt geschat op ten minste 95-110 (1984) tot 230-250 (1989) paren (figuur 5).

Discussie

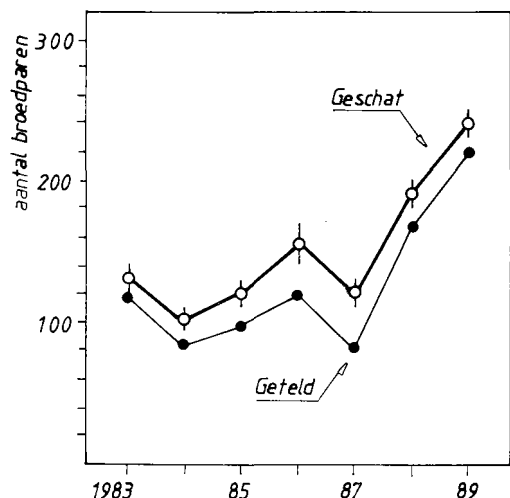
Nederlandse en Europese situatie Het verschijnen van de Geoorde Fuut rond 1918 op het Nederlandse broedvogeltableau maakte deel uit van een vrij plotse vestiging van de soort in West-, Midden- en NW-Europa. Hierbij vestigde de soort zich in Denemarken (1876), Polen (1880-90), Wales (1904), Ierland (1915), Engeland (1918), Zweden (1927), Schotland (1930), België (1931; mogelijk 1921) en Zwitserland (1942) (Cramp & Simmons 1977). De belangrijkste uitbreiding vond plaats in 1900-30. In totaal werd toen 650 000 km² terrein veroverd in enkele golven die afwisselend richting N/NNW, WNW of ZW waren gericht (Prinzinger 1979). Het versterkte optreden in 1983-89 is mogelijk onderdeel van een nieuwe eruptie. Zo is de

Belgische populatie, die vóór 1980 doorgaans minder dan tien paren bedroeg, sinds 1983 duidelijk toegenomen: in 1989 waren er 38-43 broedparen (Devillers *et al.* 1988, P. Maes). In Groot-Brittannië werd eveneens een lichte toename geconstateerd. In 1972-82 werden er jaarlijks 10-25 broedgevallen ontdekt, maar in 1982-87 30-40 (Spencer 1989). In Noord-Frankrijk werden recent nieuwe broedplaatsen bezet. Tegelijkertijd echter namen de aantallen in enkele langer bezette gebieden af, zodat de totale populatie zeker niet is toegenomen (P. Dubois).

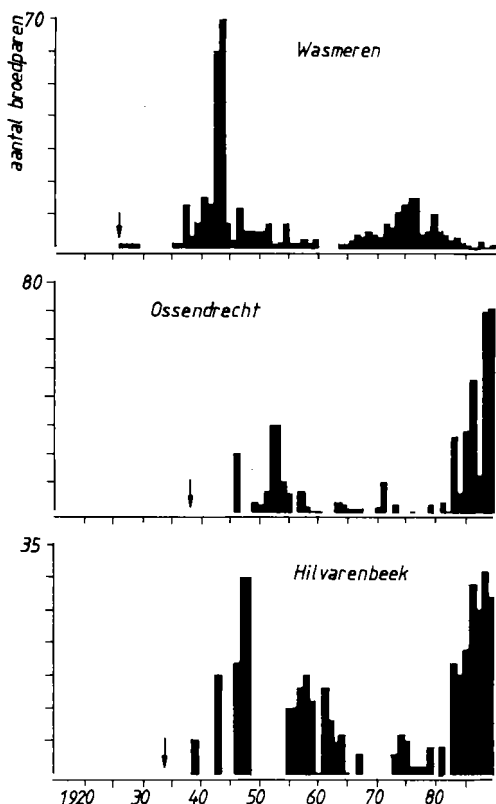
De westwaartse uitbreiding van het broedgebied in het begin van de twintigste eeuw wordt toegeschreven aan het uitdrogen en daardoor ongeschikt worden van Russische steppemeren in het centrum van het verspreidingsgebied (Cramp & Simmons 1977). In dit verband zou het interessant zijn om te weten of de recente toename in (delen van) West-Europa in verband staat met een nieuwe periode van droogte in de Russische steppen. Hierover was op het moment van schrijven geen informatie beschikbaar. Er vinden in die regio echter nog steeds grootschalige biotoopveranderingen plaats. Dit blijkt wel uit het – vanwege rampzalige waterstaatkundige maatregelen – uitdrogen van het Aralmeer, een verschijnsel dat in snel tempo dramatische vormen aanneemt. Sinds 1960 is de oppervlakte van dit meer (in dat jaar nog 66 000 km², dit is bijna twee keer Nederland) gehalveerd, terwijl het watervolume met tweederde is afgenomen. Het resterende deel is vanwege de sterke verzilting vrijwel levenloos geworden (Sijmons 1990).

Ook dichterbij huis zijn echter veranderingen in broedgebieden opgetreden. In het grootste deel van Europa broedt de soort in visvijvers (Nederland en België zijn wat dit betreft uitzonderingen). Vanwege intensivering van de viskweekmethoden hebben in de afgelopen 10-20 jaar op veel plaatsen drastische veranderingen plaats gevonden: verwijdering van verlandingszones, opruimen van drijvende vegetaties, massale visvoeding en dergelijke. Deze ingrepen hebben op zijn minst lokaal geleid tot een vermindering van de oppervlakte beschikbare broedhabitat (P. Maes).

Regionale verschillen De Geoorde Fuut staat bekend om de forse jaarlijkse fluctuaties die in de aantallen broedparen kunnen optreden (Ilichev & Flint 1985, Cramp & Simmons 1977). Deelpopulaties vertonen daarbij niet zelden een verschillende tendens. In het broedseizoen 1960 was er sprake van een goede stand in Baden-Württemberg, terwijl die in Nederland belabberd was (Prinzinger 1979). Op kleinere schaal bekeken, verlopen deze fluctuaties veelal evenmin parallel. De aantalsfluctuaties gedurende een halve eeuw in een drietal min of meer goed onderzochte gebieden geven hiervan een beeld (figuur 6). In Hilvarenbeek heeft de stand

Figuur 5. Aantal getelde broedparen in 1983-89 en schatting van het broedbestand. Number of breeding pairs counted and estimated in 1983-89.

Figuur 6. Aantal broedparen *Number of breeding pairs* in Wasmeren, Ossendrecht, Hilvarenbeek. Pijl geeft jaar van vestiging aan. Arrow indicates year of first breeding.

in 1983-89 een niveau bereikt dat de top in de jaren veertig evenaart. In Ossendrecht broedden tijdens de laatste golf vermoedelijk meer Geoorde Futen dan ooit tevoren, maar in de Wasmeren is het niveau van de jaren veertig nooit meer bereikt.

Deze gebiedsgebonden fluctuaties worden vermoedelijk vaak veroorzaakt door lokale omstandigheden. Een voorbeeld is het aantalsverloop in de Wasmeren (figuur 4, 6). De belangrijkste broedplaats hier is het Laarder Wasmeer, een der oudste en meest constant bezette van ons land. De soort nam er vanaf 1975 geleidelijk af en ten tijde van de explosieve landelijke toename in 1983-89 werd geen opleving geconstateerd. Waarschijnlijk is een en ander het gevolg van veranderingen in de waterkwaliteit ter plaatse (Harder 1987). Door het in toenemende mate zuiveren van afvalwater dat op dit ven werd geloosd en het uiteindelijk beëindigen van alle lozingen, nam de waterkwaliteit belangrijk toe. Wellicht kon de Geoorde Fuut aanvankelijk hiervan profiteren en verklaart dit de aantalsstoot in de vroege jaren zeventig. Toen echter de visstand sterk toenam terwijl watervlooien (en mogelijk ook andere insecten) zeldzamer werden, nam de beschikbaarheid van voedsel voor Geoorde Fu-

ten af. Ze eten namelijk in hoofdzaak insecten en hun larven en in veel mindere mate vis, schaaldieren, weekdieren en planten. De jongen worden zelfs vrijwel uitsluitend gevoed met watervlooien *Daphnia* spec. (Cramp & Simmons 1977, Prinzing 1979). Tegenwoordig broedt de soort er niet meer en wordt ze ook tijdens de trek zelden meer waargenomen (J. Harder).

Schommelingen in de waterstand kunnen soms over een groot gebied gesynchroniseerde aantalsfluctuaties tot gevolg hebben. Na een droge zomer gevolgd door een droog winterhalfjaar (1959-60) kan de waterstand in veel gebieden dermate laag zijn dat de broedplaats niet wordt betrokken. Ook tijdens het broedseizoen is de soort gevoelig voor veranderingen in de waterstand. Deze kwetsbaarheid verklaart vermoedelijk voor een belangrijk deel het soms jaarlijks sterk wisselende broedsucces. Zo varieerde het gemiddeld aantal vliegvlugge jongen (jongen die een leeftijd van ten minste 35 dagen hebben bereikt) per paar in een viertal Noordbrabantse gebieden in 1983-89 van 0.43 tot 2.0. Jaren met een goede jongenproductie waren 1985, 1986 en 1988, terwijl 1987 en 1989 als zeer slecht uit de bus kwamen (P. Maes). Extreme voorbeelden zijn uit de oorlogsjaren bekend. In 1943 waren er op het Laarder Wasmeer *c.* 70 paren en ten minste 48 nesten aanwezig, maar de snel stijgende waterspiegel sloeg talloze nesten uiteen, en uiteindelijk werd zegge en schrijve één jong grootgebracht (Jonkers *et al.* 1987). In de Foppenspolder leverden in 1945 63 nesten in geïnundeerd weiland slechts tien jongen op, het gevolg van de snel gedaalde waterstand (De Jong *et al.* 1946).

Toekomst De Nederlandse populatie Geoorde Futen is, met die van Zuid-Duitsland (Beieren, Baden-Württemberg), Midden-Frankrijk (Dombes, Forez, Brenne) en Denemarken, de grootste aan de noordwestelijke rand van het verspreidingsgebied. Het blijft boeiend de populatie-ontwikkeling in de toekomst te volgen. In het verleden is al meermalen gebleken dat periodes van toename en afname elkaar abrupt kunnen opvolgen. Vermoedelijk wordt de omvang van de Nederlandse populatie voor een belangrijk deel bepaald door (a) schommelingen elders binnen het verspreidingsgebied en (b) de beschikbaarheid van broedbiotoop binnen Nederland. Op het moment van schrijven zag de situatie voor de Geoorde Fuut er (tijdelijk?) niet zo gunstig uit. Vanwege droogte in de zomer van 1989 en de winter 1989/90 waren vele broedplaatsen in het voorjaar van 1990 ongeschikt, niet alleen in Nederland (bijvoorbeeld in Noord-Brabant), maar ook in België en Frankrijk (Brenne) (P. Maes, P. Dubois). De op grotere afstand gelegen meren in het Pannonisch gebied (Hongarije, Oostenrijk), traditioneel een belangrijk broedgebied, hebben al jarenlang te lijden onder droogte (P. Maes).

Of de soort goede kansen in Nederland heeft, zal echter ook afhangen van andere ontwikkelingen in eigen land. Bij recent onderzoek bleek dat de soort sterk verzuurde vennen mijdt (Schuurkes & Starms 1987). De stand van de Geoorde Fuut in Nederland zal in de nabije toekomst dan ook mede bepaald worden door de voortvarendheid waarmee de politiek de verzuring van het milieu aanpakt.

Dankwoord Het gros van de waarnemingen betreffende de recente toename werd geleverd door SOVON-waarnemers in het kader van het BSP. Omdat het onmogelijk is iedereen met naam te noemen, is een bijzonder woord van dank aan deze anoniem gebleven waarnemers hier op zijn plaats. Hetzelfde geldt voor de Districtscoördinatoren van SOVON die deze informatie verzamelden, controleerden en naar SOVON doorspeelden. Belangrijke extra-informatie werd geleverd door T. Bakker, J. F. Bekhuis, J. H. Beijer, H. J. V. van den Bijtel, A. J. van Dijk, P. Dubois, J. Harder, G. Huyskens, H. van der Jeugd, J. Kleine, K. Mostert, M. Olthoff, J. Oosterloo, R. van Poelgeest, J. Santing, S. Schilperoord, M. Verbruggen, J. Verkerk, H. Voet, H. Wanders, P. van Wetter en P. Wever. Lex Peeters was zo vriendelijk de resultaten van zijn enquête uit 1983-84 ter beschikking te stellen, terwijl P. Maes gedetailleerde en voortreffelijk gedocumenteerde gegevens omtrent voorkomen en broedsucces in het Belgisch-Nederlands grensgebied leverde. Het manuscript werd gelezen en van commentaar voorzien door J. F. Bekhuis, A.-M. Blomert, A. J. van Dijk en P. Maes.

Summary

Black-necked Grebes first bred in The Netherlands in about 1918, at a time when a wave of colonisation was recorded throughout Western and Central Europe. Since then, an increase in the number of breeding sites was reported, but this is mainly a result of an increase in observer effort. The Dutch breeding population was small, probably less than 100 in most years, except for the (mid-) 1940's (fig. 1, 2). In 1945, colony-breeding was reported from inundated areas in the western part of the country, and 1944 and 1946 had relatively large numbers as well.

A remarkable increase of breeding Black-necked Grebes was noted in 1983-89, most obvious in the Dutch Provinces of Drenthe and Noord-Brabant (fig. 3, 4). The number of breeding pairs was estimated at 95-110 (1984) and 230-250 (1989) (fig. 5).

In some areas with a long tradition of Black-necked Grebe breeding, recent numbers of breeding pairs equal or exceed numbers in historical top years. However, this is not the case in other areas (fig. 6). Differences among patterns of local population fluctuation are often caused by specific local environmental conditions (drought, changes in water quality), resulting in lack of potential nesting habitat and/or food shortage.

A slight increase in breeding numbers is also reported from Belgium and Great Britain. Recent changes may be the result of a new wave of expansion at the western periphery of the Black-necked Grebe's distribution area.

Literatuur

- ALLEYN W. F., VAN DEN BERGH L. M. J., BRAAKSMA S., TER HAAR T. J. F. A., JONKERS D. A., LEYS H. N. & VAN DER STRAATEN J. 1971. Avifauna van Midden-Nederland. Van Gorcum, Assen.
- VAN DEN BERGH L. M. J., GERRITSE W. G., HEKKING W. H. A., KEIJ P. G. M. J. & KUYK F. 1979. Vogels van de Grote Rivieren. Spectrum, Utrecht.
- BOEKEMA E. J., GLAS P. & HULSCHER J. B. 1983. De vogels van de provincie Groningen. Wolters-Noordhoff/Bouma's Boekhuis, Groningen.
- BUISE M. A. & TOMBEUR F. L. L. 1988. Vogels tussen Zwin en Saeftinghe, de avifauna van Zeeuws-Vlaanderen. Stichting Natuur- en Recreatie-informatie, Middelburg.
- COMMISSIE VOOR DE NEDERLANDSE AVIFAUNA 1962, 1970. Avifauna van Nederland. (Eerste en tweede druk) Brill, Leiden.
- CRAMP S. & SIMMONS K. E. L. 1977. The birds of the Western Palearctic, Vol. 1. Oxford University Press, Oxford.
- DEVILLERS P., ROGGEWAN W., TRICOT J., DEL MARMOL P., KERWIJN C., JACOB J. P. & ANSELIN A. 1988. Atlas van de Belgische broedvogels. Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel.
- VAN DIJK A. J. 1985a. Handleiding Broedvogel Monitoring Project. SOVON, Arnhem.
- 1985b. Veel broedende Geoorde Futen in 1983 en 1984. Drentse Vogels 1: 50-52.
- VAN DIJK A. J. & VAN OS B. L. J. 1982. Vogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.
- DIJKSEN A. J. & DIJKSEN L. J. 1977. Texel vogeleiland. Thieme, Zutphen.
- VAN ERVE F. J. H., MOLLER PILLOT H. K. M., WITTGEN A. B. L. M., BRAAKSMA S., KNIPPENBERG W. H. T. & LANGENHOFF V. F. M. 1967. Avifauna van Noord-Brabant. Van Gorcum, Assen.
- GANZEVLES W., HUSTINGS F., SCHEPERS F., UMMELS J. & VERGOOSSEN W. G. 1985. Vogels in Limburg. Publ. Natuurh. Genoot. Limburg 35 (5-15). Maastricht.
- GERRITSEN G. J. & LOK J. 1986. Vogels in de IJsseldelta. IJsselakademie, Kampen.
- HARDER J. 1987. Historische en avifaunistische veranderingen in het Laarder Waschmeer. Vogeljaar 35: 282-295.
- HAVERSCHMIDT F. 1942. Faunistisch overzicht van de Nederlandsche broedvogels. Brill, Leiden.
- HUSTINGS M. F. H., KWAK R. G. M., OPDAM P. F. M. & REIJNEN M. J. S. M. 1985. Vogelinventarisatie. (Natuurbeheer in Nederland, 3) Pudoc, Wageningen / Vogelbescherming, Zeist.
- ILICHEV V. D. & FLINT V. E. 1985. Handbuch der Vögel der Sowjetunion, 1. Ziemsens, Wittenberg Lutherstadt.
- DE JONG A., DE KONING A. A. & DE REUVER H. J. A. 1946. Invasie van de geoorde fuut in geïnundeerde polder. In Weer en Wind 9: 65-69.
- JONKERS D. A., KOLE R. A. & TAAPKEN J. 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. VWG Het Gooi e.o., Hilversum.
- TEN KATE C. G. 1962. Ornithologie van Nederland, 1960. Limosa 35: 46-78.

- VAN OMMERING G. & VERSTRAEL T. J. 1987. Vogels van Berkheide. Werkgroep Berkheide / Stichting Publikatiefonds Duinen, Leiden.
- PEETERS L. 1984. Gegevens gevraagd over Gecorde Fuut, broedseizoen 1983. Vogeljaar 32: 5.
- VAN POPPEL A. 1986. Het voorkomen van de Geoorde Fuut in de provincie Noord-Brabant. Roodborstapuit 5 (1): 19-24.
- PRINZINGER R. 1979. Der Schwarzhalstaucher *Podiceps nigricollis*. Ziemsen, Wittenberg.
- SCHUURKES R. & STARMANS P. 1987. Effecten van verzuring op het voorkomen van watervogels in kalkarme oppervlaktewateren. Vogeljaar 35: 57-64.
- SIJMONS R. 1990. De verdwijning van het Aralmeer. Bijvoegsel Vrij Nederland 14: 6-13.
- SOVON 1986. Handleiding Bijzondere Soorten Projekt. SOVON, Arnhem.
- 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. SOVON, Arnhem.
- SPENCER R. 1989. Rare breeding birds in the United Kingdom in 1987. Brit. Birds 82: 477-504.
- TEIXEIRA R. M. (red.) 1979. Atlas van de Nederlandse broedvogels. Natuurmonumenten, 's-Graveland.
- 1990. Broedvogelinventarisatie Landgoed Groote Meer 1988. Rapport Vogelwerkgroep Bergen op Zoom.
- VOGELWERKGROEP AVIFAUNA WEST-NEDERLAND 1981. Randstad en broedvogels. Gianotten, Tilburg.
- VOGELWERKGROEP ZUIDOOST-ACHTERHOEK 1985. Broedvogels van Winterswijk. Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging & Stichting Staring Instituut, Hoogwoud.
- WERKGROEP AVIFAUNA NATUUR- EN VOGELWACHT SCHOUWEN-DUIVELAND 1986. De vogels van Schouwen-Duiveland. De Vries, Zierikzee.
- ZOMERDIJK P. J., VAN ORDEN C., ZWART K., VERKERK W., MUUSERS B., FABRITIUS H. E. & DE VRIES C. 1971. Broedvogels van Noord-Holland Noord. Heijnis, Zaandijk.
- ZWART F. 1985. De broedvogels van Terschelling. Van Gorcum, Assen.

Fred Hustings
Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek
Nederland
Rijksstraatweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen

Aanvaard voor opname 18 november 1990

